

DEĞİŞİM ARAYIŞLARI VE 2021'DE AFRİKA SEÇİMLERİ

Dr. Serhat Orakçı

İNSAMER
İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Referans için: Orakçı, Serhat. "Değişim Arayışları ve 2021'de Afrika Seçimleri". İNSAMER 15.02.2021.

 Analiz

Küresel salgına rağmen protesto hareketleri ve seçimler yoluyla siyasi arenayı etkileme beklentisi, çeşitli Afrika ülkelerinde zaman zaman tansiyonun yükselmesine sebep oluyor. Pandeminin yol açtığı sınırlama ve ekonomik durgunluğun etkisinde olan Orta Afrika Cumhuriyeti, Uganda ve Somali, 2021 yılına seçim gündemlerinin doğurduğu çekişmelerle girdi. Afrika kıtasının seçim takvimine göre, 2020'de olduğu gibi 2021 yılında da pek çok Afrika ülkesinde başkanlık, parlamento ya da mahalli seçimler yapılacak. Kıtada özellikle Doğu Afrika bölgesi, 2021 yılında seçim gündeminin yoğunlaştığı yerlerin başında geliyor. Uganda'dan sonra Somali, Etiyopya ve Cibuti, Afrika Boynuzu'nda seçim hareketliliğinin olduğu ülkeler.

Togo, Burundi, Malavi, Seyşeller, Tanzanya, Fildişi Sahilleri, Gine, Burkina Faso ve Gana 2020 yılında Covid-19 nedeniyle olağanüstü şartlar altında seçimlerin yapıldığı ülkelerdi.

Etiyopya'da da planlanan seçim takvimi salgın nedeniyle ertelendi ve bu erteleme Tigray bölgesel yönetimi ile merkezî hükümet arasında büyük bir krize dönüştü. 2020'de seçim sürecine giren Mali'de ise iş başındaki yönetim askerî bir darbeyle devrildi.

Bazı ülkelerde seçimler öncesinde ve sonrasında tansiyon bir hayli yüksekti. Gana'da mevcut Devlet Başkanı Nana Akufo-Addo, Burkina Faso'da Devlet Başkanı Roch Marc Christian Kaboré ve Tanzanya'da Devlet Başkanı John Magufuli, ikinci dönemlerini garantileyen liderler oldu. Covid-19 salgınının seçim mitinglerine eşlik ettiği Burundi'de ise iktidar partisinin yeni adayı Évariste Ndayishimiye beklendiği şekilde Pierre Nkurunziza'dan sonra başkanlık koltuğuna oturan isim oldu.

Geçen sene seçimlerin yapıldığı ülkelerde meydana gelen olaylar sebebiyle Gine'de 30, Fildişi Sahilleri'nde 85 kişi hayatını kaybetti;

İNSAMER
İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

görece sakin geçen Togo seçimlerinde ise 2005 yılından bu yana ülkeyi yöneten Faure Gnassingbé dördüncü dönemini garantiye aldı. Benzer şekilde Malavi ve Seyşel Adaları gibi küçük ülkelerde, muhalefet adayları seçimlerden zaferle çıkmış olsalar da bu ülkelerin siyasi görünümünde büyük bir değişim gerçekleşmedi.

Afrika Kıtası'nda 2021 Seçimleri

2021 yılına potansiyel risklerin kendini hissettirdiği seçim gündemiyle giren ülkelerden biri de 2013 yılından bu yana ciddi bir kriz ve istikrarsızlık yaşayan Orta Afrika Cumhuriyeti'di. Uzun süredir siyasi istikrarsızlık ve insani krizlere çözüm bulunamayan Orta Afrika Cumhuriyeti'nde, başkanlık koltuğu için ilk tur oylaması geçtiğimiz 27 Aralık'ta gerçekleştirildi. İkinci tur oylamaya gerek kalmadan oyların %53'ünü alan mevcut Devlet Başkanı Faustin-Archange Touadéra seçimin galibi ilan edilirken güvenlik gerekçeleriyle 800 kadar sandıkta oy verme işleminin yapılamadığı ülkede, silahlı grupların oluşturduğu yeni koalisyonun seçim sonucuna itirazları ise çok ciddi boyutlara ulaştı. Öyle ki ülke topraklarının üçte ikisini kontrol eden koalisyondaki gruplar, başkent Bangui'yi kuşatmış durumda. Birleşmiş Milletler (BM) çatısı altında görev yapan 10.000'in üzerinde barış gücü askerinin varlığına rağmen, ülkede tansiyon bir hayli yüksek. Silahlı gruplar yatıştırılmazsa Touadéra'nın görev süresi beklendiğinden de kısa olabilir.

2018'den itibaren seçime odaklanan Uganda'da başkanlık seçimi ocak ayında yapıldı, ancak ülkedeki tansiyon hâlâ düşmüş değil. Anayasal sınırları haddinden fazla zorlayan Yoveri Musaweni, açıklanan resmî sonuçlara göre oyların %58'ini alarak altıncı dönem için başkanlık koltuğuna oturmaya hak kazandı. Oyların %35'ini alan muhalefet lideri Bobi Wine ise, seçim sonucuna yönelik itirazını anayasa mahkemesine taşıdı. Bu seçim süreci, 1986 yılından beri ülkeyi yöneten Museweni için şüphesiz en zoruydu. Oldukça genç bir nüfusa sahip olan Uganda'da nüfusun %75'i 30 yaşın altında. Siyasi arenada değişim beklentisi, özellikle gençler arasında çok yüksek. Seçim sonrasında bir süre ev hapsinde

tutulan genç siyasetçi Bobi Wine'e göre asker olmadan Museweni'nin bu seçimi kazanması mümkün değil. Bu minvalde Uganda'da seçim sürecinin öncesi ve sonrasında yaşanan gelişmeler, Museweni'nin altıncı döneminin (muhtemeldir ki son dönemi) rahat ve huzur içinde geçmeyeceğinin en açık kanıtı.

Seçim gündeminin yoğun olduğu ve tansiyonun gün geçtikçe yükseldiği bir diğer ülke de Somali. Uzun yıllar iç savaşa sahne olan ve 2015-2016 döneminden sonra kısmen iyileşme emarelerinin görülmeye başlandığı Somali'de, başkanlık seçiminin bu ay içinde yapılması bekleniyordu ancak Somali'de seçim süreci kelimenin tam anlamıyla tıkanı. Daha önce başkanlık koltuğunda oturmuş güçlü adayların yarışacağı seçim, Somali'de yer alan bölgesel ve küresel aktörler açısından da önemli. Güvenlik nedeniyle halk oylamasının yapılamadığı Somali'de, başkanlık seçimi farklı bir metotla gerçekleştiriliyor. Seçim, dolaylı olarak akıl adamlar denilen belli sayıdaki toplum önderinin parlamenterleri seçmesi ve onların da devlet başkanını seçmesi üzerinden düzenleniyor. Ne var ki bu dolaylı yöntem, pek çok yorumcunun dikkat çektiği üzere, oy satın alımlarının yapıldığı ve büyük paraların döndüğü bir süreç dönüşmüş görünüyor.

İç savaş ve çatışmalar nedeniyle siyasi sürecin 1991 yılından 2009 yılına kadar kesintiye uğradığı Somali'de, 2012 ve 2016 seçim sonuçlarına göre aynı başkan adayının iki kez seçildiği görülmüş değil. Buna rağmen 2017 yılından bu yana başkanlık görevini yürüten Muhammed Farmajo, ikinci kez seçilerek gücünü pekiştirmek istiyor, ancak hem rakipleri güçlü hem de bazı bölgesel yönetimlerle ciddi sorunlar yaşıyor. Somali başkanlık seçimi 2011 yılından bu yana Somali'de önemli bir aktöre dönüşen Türkiye için de kritik görünüyor. Bu zamana kadar Şeyh Şerif Ahmed, Şeyh Hasan Mahmud ve Farmajo dönemlerinde Somali ile iyi ilişkiler kuran Türkiye, başkanlık koltuğuna kim geçerse geçsin bu ilişkilerini muhafaza etmek istiyor.

Güvenlik sorunları, bütçe sorunu ve merkez-çevre anlaşmazlıklarının gölgesinde seçim takvimiyle ilgili belirsizliği gidermek isteyen hükümet,

son olarak bölgesel liderlerin katılımıyla Dusamerab Konferansı'nı başlattı. Üç gün süren bu konferansta somut bir yol haritasının çıkmaması ise seçim sürecini tamamen tıkadı. Devlet Başkanı Muhammed Farmajo'nun görev süresi de sona erdi. Böyle bir ortamda ülkede büyük bir siyasi krizin yaşanması olası. Ayrıca eğer yeni bir erteleme olmazsa Somali'nin Somaliland bölgesi de parlamento üyelerinin ve belediye başkanlarının seçimi için Mayıs ayında sandık başına gidilecek.

Kıtada merak uyandıran seçimlerden biri de Cibuti'deki başkanlık seçimi. 73 yaşındaki İsmail Ömer Guelleh'in beşinci dönem için şansını zorlaması, muhalif oluşumlar tarafından itirazla karşılanırken 2010 yılında yapılan anayasal değişiklik nedeniyle Guelleh'in önünde hukuki bir engel bulunmuyor. Cibuti'de, 1999 yılından bu yana ülkeyi yöneten Guelleh iktidarına yönelik Arap Baharı sürecinin başından beri zaman zaman sokak protestolarının gerçekleştirildiği düşünülürse seçim öncesinde ve sonrasında birtakım gerginliklerin yaşanması olası gibi duruyor. Küresel güçlerin askerî üssü konumunda olan Cibuti'deki siyasi gelişmeler, başta ABD olmak üzere Fransa ve Çin'i de yakından ilgilendiriyor.

Etiyopya'da 2020 yılında yapılması beklenen seçim ise, alınan erteleme kararı dolayısıyla 2021 yılına kaldı. Ülkede Tigray sorununun büyümesi nedeniyle seçim takvimine ilişkin bir belirsizlik söz konusu. Birkaç ay önce Tigray'daki yerel idareyi devirmeye yönelik başlatılan operasyon sonucunda federal hükümet güçleri Tigray'ın %80'inde kontrolü sağlamayı başardı ancak bölgedeki kritik durum hâlen devam ediyor. Yaşanan insani trajedi nedeniyle özellikle BM, ABD ve Avrupa ülkelerinden Abiy Ahmed yönetimine uyarı ve ikazlar gelmeye başladı. Tigray bölgesine insani yardım koridoru açılması için yapılan dış baskı, bölgedeki askerî hareketlilik devam ettikçe daha da artacağı benziyor. Şubat ayı başından bu yana uluslararası kurumlar ve yardım ajansları Tigray'da yaşanan insani trajediye dikkat çekiyor. Etiyopya, aynı lokasyonda Sudan'la da sınır problemi yaşarken buradaki

askerî hareketlilik de zaman zaman dikkat çekici boyutlara ulaşıyor. Bütün bu gelişmeler, uzun bir erteleme olmazsa Etiyopya'daki seçim sürecinin de rahat geçmeyeceğini gösteriyor.

Batı Afrika ve Sahel bölgesi ülkelerinde gerçekleşecek Benin, Çad, Nijer, Gambia ve Libya'daki seçimler ise, özellikle Fransa açısından oldukça kritik görünüyor. Sahel Kuşağı'ndaki askerî varlığını sürdürmek isteyen Fransa için Çad ve Nijer'deki siyasi istikrar son derece önemli. Yıl sonuna doğru Çad'da düzenlenecek seçimde 1990 yılından bu yana ülkeyi yöneten İdris Déby de sınırları zorlayarak altıncı dönem için seçmen karşısına çıkacak. Sosyal medyanın uzun süreler askıya alındığı ülkede, güçlü bir muhalefet bulunmasa da Déby'nin adaylığına itiraz sesleri yükselmeye başladı.

Nijerliler de geçtiğimiz aralık ayında yapılan başkanlık seçiminin ikinci turu için yeniden sandık başına gidecek. Nijer açısından bu seçim, siyasi gücün barışçıl bir yolla devredilmesine işaret etmesi açısından önem taşıyor. Zira ilk turda oyların %39'unu alan iktidar partisi aday Muhammed Bazoum'un -görevi sona eren Devlet Başkanı Muhammedu Issoufou'nun yakın müttefiki olması hasebiyle- ikinci tur sonunda başkan seçilmesine neredeyse kesin gözüyle bakılıyor.

Ekvator-altı Afrika ise, seçim yönünden daha sakin bir ortama sahip. Uganda'dan sonra Kongo Cumhuriyeti'nde mart ayında, Zambiya'da da ağustos ayında başkanlık seçimi için sandığa gidilecek. 2021 seçim takviminden anlaşılacağı üzere, kıta genelinde özellikle Afrika Boynuzu, bu yıl seçimler açısından dikkat çekiyor. Ne var ki çok sayıda seçim olmasına rağmen söz konusu ülkelerdeki siyasi görünümün çok fazla değişmeyeceğini de belirtmek gerekiyor. Bu minvalde Somali, Etiyopya, Cibuti ve Çad, seçimler öncesinde ve sonrasında tansiyonun yükselişe geçebileceği ülkeler olarak dikkat çekiyor. Ancak 2020 ve 2021 yılları birlikte ele alındığında, kıta ülkelerinin üçte birinden fazlasının seçim süreci yaşadığı ortaya çıkıyor ki, bu da pandemiye rağmen kıtada siyasi arenanın hareketli olduğuna işaret ediyor.

